

EGYHÁZÜGYI KÉRDÉSEK AZ ORSZÁGGYÜLÉSEN.

A kultuszminiszteri tárcza jövő évi költségvetésének országgyűlési tárgyalása rendjén oly fontos egyházi és vallási kérdések merültek fel, a melyeket — habár folyóiratunk időszaki megjelenéséhez képest elkésve is — nem mulaszthatunk el följegyezni. És tesszük ezt annál örömelebb, mert az a szellem, mely ama kérdések tárgyalásánál nyilvánult, megérdemli, hogy minél több csatornán terjesztessék s minél több keblet betöltsen. Valóban, a vallást és egyházat érdeklőleg, Deák Ferencznek egyházpolitikai emlékezetes utolsó nagy beszéde óta, a szabadelvűség zászlóját oly üde szellemáramlat nem lengette, mint ez alkalommal. Vajha ne lenne csak káprázat s ne maradnának azok az elhangzott szép beszédek is csak egy jövő kort lelkesítő emlékeknek, hanem a most élő nemzedék is élvezhetné gyümölcseiket.

Nem volt közelebről kérdés, mely oly nagy port vert volna fel, mint gr. Csáky kultuszminiszter febr. 26-ki 10086. számú rendelete, melyben a lelkészek büntetés terhe alatt köteleztetnek, hogy a midőn más egyházakhoz tartozó gyermekeket keresztelnek meg, azokat 8 nap alatt hivatalosan írják át az illetékes lelkésznek s jövőre csak az ezek által kiadott anyakönyvi kivonatok fognak állami érvénnyel birni. A kultuszminiszter e rendelettel az 1868. évi LIII. t. cz. 12. §-ának kívánt sanctiót adni, mely szerint a gyermekek nemük szerint követik szülőik vallását. Mig a protestánsok általában tisztelettel fogadták e rendeletet, addig a róm. kath. egyház valóságos hadjáratot indított ellene. Különösen az alpapság a törvény megváltoztatása iránt hiveivel kerületenként kérvényeket íratott s azok halomszámra adattak be az országgyűlésen. Irányi Dániel, ki a kultuszminiszteri tárcza költségvetési tárgyalásakor évenként megszokta tenni indítványát az általános vallásszabadság érdekében hozandó törvényre nézve, ez úttal ennek indokául hozta fel a miniszter szóban levő rendeletét is. Ezzel aztán megindult az országgyűlésen az elkeresztelési vita, mely tíz egész napot vett igénybe. És pedig kevés kivétellel egészen a szabadelvűség irányában. Mert a kik a miniszter rendeletét megtagadták is, azok is jóformán csak a szabadelvűségre liczitáltak s beszédeikben legalább annak hódoltak, annyira, hogy az ultramontanizmus hírében állott gr. Apponyi Albert is, bár a miniszter rendeletét ő is kifogásolta, a vallásszabadság kérdésében egész az amerikai rendszerig ment s Irányinak ily szellemű határozati javaslatára szavazott.

Terünk nem engedi, hogy az egyes beszédek részletesebb ismertetésébe bocsátkozzunk. Pedig erre úgy a kultusz- mint az igazságügyi miniszter finoman distingváló és éles eszű, s ezek mellett különösen Horváth Boldizsárnak, a hamisítatlan liberalizmus eme nemes bajnokának klasszikus beszéde oly igen csábitgatnak. Meg kell elégednünk azzal, hogy a vita eredményét följegyezzük, mely az országgyűlés által nagy többséggel elfogadott következő határozat volt: 1. tekintettel arra, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszternek febr. 26-án 10086. sz. a. kiadott rendelete, mint a mely az 1868. LIII. t. cz. 12. §-ának végrehajtását czélozza, törvényeinkkel összhangban van és törvényessége az 1879. XL. t. cz. 1. §-ában gyökeresik; tekintettel továbbá arra, hogy annak kibocsátása a felmerült tapasztalatokkal szemben indokolt és szükséges volt, a ház a vallás- és közoktatásügyi miniszter eljárását helyesli; 2. a ház az 1868-dik LIII. t. cikket, mint a mely egyrészt az állam és vallásfelekezetek és másrészt a vallásfelekezeteknek egymás között annyira szükséges békéjét biztosítja, módosítani nem kívánja; 3. a ház helyesli a kormányon azon kijelentését, hogy oly czélből, miszerint az 1868. LIII. t. cz. alapelvei minél teljesebben érvényre jussanak, ha ezen törvény végrehajtása körül netalán felmerülő nehézségek szükségessé tennék, ezek elhatározására annak idejében kész a törvényhozás további megfelelő intézkedését kikérni és esetleg a polgári anyakönyvek behozatalára vonatkozó törvényjavaslatot beterjeszteni.

Ezzel tehát az ügy az országgyűlésen elintéztetett; de hogy az életben is el lenne intézve, azt most még teljességgel nem mondhatjuk. A miniszteri rendelet ellen az izgatás most is ép oly heves, mint volt az országgyűlésen hozott határozatot megelőzőleg. A főrendiház pedig még csak elnapolta, de teljességgel nem mondott le végképen az elkeresztelési vitáról. Pedig ott a róm. kath. püspöki kart le nem szavazza a magában is csekély számú, a főrendiházba meg épen csak az egyenjogúság látszatáért beeresztett néhány protestáns püspök. Mindezek mellett most már tudva van a római szent szék véleménye is a kérdés felől. A napokban közölték a lapok, hogy a pápa is elítéli a miniszteri rendeletet. Nó lám, és a kath. egyház mégis panaszol, mégis elnyomottnak, üldözöttnek tartja magát. Pedig hát melyik más egyháznak engednék meg, hogy a feje, a ki hozzá még nem is az állam polgára, tiltakozzék az ország törvénye ellen? Melyik más egyház tudná dogmájával, ha csak ideig-óráig is, megakasztani magát a törvényhozást? Melyik egyház bujhatnék ki dogmájával egy miniszteri törvényes rendelet végrehajtása alól? Még szerencse, hogy a tridenti zsinat nem sujtotta átokkal a katonáskodást vagy az adófizetést is; mert egy napon könnyen arra ébrednénk fel, hogy országunk védtelenül áll s az állam pénztára üres lett.

Az elkeresztelésekkel kapcsolatban lehetetlen még egy megjegyzést nem tennünk a lelkiismeret szabadságra, melynek most egyszerre oly hatalmas szószólója lett a rom. kath. papság. Vajjon mi lenne, ha mindazok sirjaikból kikelnének, a kiknek egykor elődeik ajkaikra forrasztották ezt a nagy és szent szót? Bizony még meg-

érjük, hogy saját fegyverünket fordítják ellenünk. Csakhogy nem mind arany, a mi fénylik. S hogy az a lelkiismereti szabadság, a melyre az elkereszteléseket illetőleg a kath. papság hivatkozik, azt állítván, hogy a miniszteri rendelet által a szülők lelkiismeret szabadsága van megsértve, mely felfogásnak a képviselőházban is akadtak szószólói, nem egyéb talmi aranyból, azt meggyőzően kimutatta egyfelől maga a kultuszminiszter, másfelől Horváth Boldizsár az ők ékes beszédeikben. Előbbi azzal a teljesen alapos felfogással, hogy a mely szülő gyermekét más vallásra akarja kereszteltetni, jele, hogy ő maga is azon valláshoz ragaszkodik; miután pedig a törvény nem akadályozza a szülőt vallása megváltoztatásában s így gyermekét is a maga vallására kereszteltetni, az ő lelkiismereti szabadsága csakugyan nem szenved a miniszteri rendelet által. Utóbbi, Horváth Boldizsár pedig egyenesen a Pandora szelenczájének nevezte a szülők egyezkedését gyermekök vallása felett. A minthogy azok nem is egyebek mint a nem katolikus házaselektől kicsikart reversalisok keserű gyümölcsei. Aztán legyen szabad kérdeznünk azoktól, a kik a törvény által a szülők lelkiismereti szabadságát korlátozva lenni hiszik, hogy meddig tartják azt tiszteletben? Csak addig-e, a míg a gyermeket elkereszteltették? vagy azután is? Mert utolsó esetben, ha maga a szülő kérné ki a keresztelési anyakönyvi kivonatot, hogy átírassa saját egyháza anyakönyvébe, még se tagadhatnák meg. De nem vettük észre, hogy a kath. papság csak ezt az engedélyt is hajlandó lenne megadni a miniszteri rendelet alapján. Valóban, a r. kath. papságnak a lelkiismeret szabadsága mellett való bajvívására méltán elmondhatjuk a római költővel: „Difficile est satyram non scribere.“

Mellözve ezuttal a polgári házasságot és kath. autonomiát illetőleg az országgyűlésen szintén felmerült kérdéseket, a melyek amugy sem kerültek érdemleges tárgyalás alá s csak az elkeresztelési vitának adtak némi élénkséget és változatosságot, még csak a protestáns egyházaknak eddig adott államsegély felemelése kérdése körül észlelt mozzanatokot kívánjuk feljegyezni. A protestáns egyházak államsegélye felemelése iránt is Irányi D. tette meg az első szót. Részünkről ugyan nem értjük, hogy a ki úgy lelkesül az általános vallás-szabadságért, mint Irányi, hogyan tud az egyházak állami segélyezése mellett is sikra szállani. Mert szerintünk legalább ez a kettő egymást kizárja. Nem lesz ismeretlen Irányi előtt se az anekdota az egykori n.-váradi püspökről. Midőn egy barátja meghallgatta prédikációját s csudálkozását fejezte ki, hogy mi módon tudja mindazt elhinni, a mit beszél? barátja így szólt: „lennél csak n.-váradi püspök, s te is elhinnéd.“ Hát ez csak anekdota, de nagy igazságot fejez ki. A jól ellátott egyház nem sokat gondolkodik, nem sokat töri magát a vallásszabadságért. Sőt határozott ellensége annak. Példa rá a gazdag rom. kath. egyház. S ime, a protestáns egyház is csak most izmosult meg, s a ref. már nem tud egy fedél alatt maradni az ágostaival, a hol eddig egy templomba jártak is, most az előbbi az utóbbitól igyekszik megválni, az unitáriust pedig mindkettő eltaszítja magától, s nem

szívesen türi, ha tért foglal; nem lehetetlen, hogy akadnak egyesek, a kiknek fejében az államvallás mindenhatóságának csábító gondolata is ott mataszkal.

Mindamellett kiváló örömet éreztünk, látva, hogy mily általános visszhangra talált az egész képviselőházban a protestáns egyházak államsegélyének fölemelése iránt tett indítvány. Csak azt sajnáljuk, hogy a míg az ágost. és ref. egyházak névszerint is fölemlítették, az unitárius egyház érdekében még hitsorsosaink közül se akadt senki, a ki egy árva szót szólott volna. Mily eleven színekkel eszelték különösen az erdélyi ref. egyházkerület papjainak siralmas sorsát s nemzeti nagy missióját Kovács Albert, Bartha Miklós, Ugron Gábor — mindhárman Erdély szülöttei s erdélyrészi képviselők is, a kik bizony jól tudják, hogy az unitárius papoknak sincs kolbászból fonva a kertjök, ezek sem ringatoznak rózsapárnákon s a nemzetiségi küzdelmekből szintugy kiveszik részöket, mint a ref. papok. És még sem tudták megtagadni magukat annyira, hogy bár az ország színe előtt felülemelkedjenek a felekezetségen. Persze, ha az unitáriusok is rendelkeznének egy néhány képviselői mandatum felett, a mint a reformatusok kétségen kívül rendelkeznek, akkor bizonyára nekik is lenne szószólójuk még az országgyűlésen is. Sőt Kovács Albert az unitáriusok által eddig élvezett államsegélyt is már felhányta, ugy említvén azt fel, mint a melyben a lélekszámot tekintve, az unitáriusok aránytalanul részesülnek szemben a reformatusokkal. Nem hiszszük, hogy a ref. egyház jogait is a lélekszám alapján kívánná figyelembe vétetni és megoldatni a kath. egyházzal szemben is. Aztán ugy tudjuk, hogy Kovács Albert a ref. egyház domestikája segélyosztó bizottságának is tagja. Hát az a gyülekezeteket a lélekszám arányában s nem a szükséglet szerint segélyezi-e? Hiszen a segélyadásnak egyetlen helyes és természetes kulcsa: a szükséglet. Jól esett látnunk, hogy a kultuszminiszter is ezt kívánja alkalmazni, s midőn a protestáns egyházak államsegélyének fölemelését már a jövő évi költségvetésre kilátásba helyezte, egyszersmind kijelentette azt is, hogy ez iránt teendő javaslatánál a különböző egyházak szükségletét fogja számba venni; sőt az erdélyi rom. kath. Statust és a görög kath. egyházat is segélyezendőknék jelezte. Reményünk lehet tehát hozzá, hogy ha az országgyűlésen a mi ügyünket senki föl nem is vette, a körültekintő és bölcs belátásu kultuszminiszter rólunk sem felejtkezik meg az egyházi államsegélyek újabb rendezésénél se. Hiszen — fájdalom — ország-világ tudja, hogy az unitárius egyház vagyonilag mennyire gyengébb más egyházaknál. Ime, a napilapok közül, a melyek szintén kivétel nélkül helyeselték a protestáns egyházaknak államilag leendő fokozottabb segélyezését, a többek között az „Egyetértés“ e kérdésnek az országgyűlésen lett tárgyalásával egyidejűleg megjelent 329. számában az erd. ref. egyházat illetőleg Bartha Miklós és Kovács Albert által feltárt megdöbbentő adatokra reflectálván, kérdésbe teszi: vajjon minő állapota lehet az evangelikusoknak és unitáriusoknak, ha a náluk vagyonilag sokkal jobban situált reform. egyház állapota is ily nyomorult. Hát mi bi-

zony a legkevésbé sem örvendünk annak, hogy a szükséget tekintve, tán első sorban tarthatunk igényt az állami segélyre. De nekünk csak egy fejedelmünk volt, a ki a mi egyházunkról gondoskodott. Hanem a mit ez adott, azt el is vették. S elvették azzal együtt saját szerzeményünket is. Ugy maradtunk, mint jégverés után a mező. De megmaradt hitünk s Istenben való bizalommal újból vetni kezdetünk. És a gondviselés megáldotta munkánkat. Ha szegényesen is, de élünk és bizunk a jövőben. Teljesítjük hiven hazafiui kötelességeinket szintugy, mint az Isten országa iránti tartozásainkat. Mi lennénk utolsók, a kik segélyért folyamodnánk. Mert szeretjük a függetlenséget. De azt hisszük, hogy az anya nem tesz különbséget gyermekei között.

FIGYELŐ.

IRODALMI ÉRTESEITŐ.

Dr. Brassai Sámuel, nagy tudósunknak füzetünk elején álló cikke különnyomatban is megjelenik a „David F. e g y l e t“ kiadásában. Ajánljuk olvasóinknak ismerőseik körében való terjesztésre. Ára 15 kr. lesz, mi B o r o s G y ö r g y egyl. titkárhoz küldendő Kolozsvárra.

Unitárius kis könyvtár. Szerk. Derzsi Károly, budapesti unitárius lelkész. (V. ker. Koháry-u. 4. sz.) XLIII—XLV. E hármas füzet a budapesti unitárius templom felszentelése alkalmával mondott beszédeket foglalja magában. I. Főpásztori megnyitó beszéd és megáldó ima. Ferenc József püspöktől. II. Alkalmi egyházi beszéd. Derzsi Károly budapesti lelkésztől. Angol hitrokonaink üdvözlője. J e r s o n H e n r i k t ő l. IV. Urvasorai beszéd és imák. Péterfi Dénes kolozsvári lelkésztől. E beszédek mult füzetünkben ismertette voltak. Most csak azt jegyezzük meg, hogy a füzetben végül közölve van az „Amerikai Unitárius Társulat“ titkárának, R e y n o l d s urnak üdvözlő levele is, és azt a reményünket fejezzük ki, hogy e szép ünnepély emez emlékét, a kik jelen voltak és a kik nem voltak jelen, még inkább, igyekezni fognak megszerezni. A füzet ára 10 kr.

A neveléstudomány kézikönyve, Felméri Lajos kolozsvári egyetemi tanártól, melynek első kiadása ez év tavaszán jelent meg, már második kiadásban adatott közre, a mi ilyenmü munkánál valóban ritka dolog a mi viszonyaink között. Ez értékes műről „Neveléstudomány“ című cikkünk szól, melynek ajánlatához itt azt az értesítést csatolhatjuk, hogy papok és tanítók, ha egyenesen a szerzőnél rendelik meg a művet, 4 frtért kaphatják, holott bolti ára 5 frt. Hogy minél többen rendeljék meg, azt e helyen is ajánljuk.

Jékely Aladár az ifjabb költői nemzedék ez egyik jeles tagja, folyóiratunk munkatársa „Mezei virágok“ czim alatt előfizetést hirdet költeményeire. Olvasóink emlékezni fognak azokra a vallásos hangulatu szép költeményekre, melyek töle folyóiratunkban megjelentek, s nevével más lapokban még gyakrabban találkozhattak. Most egy kötettel lép a közönség elé, mire olvasóink figyelmét felhívjuk. Előfizetési ár 1 frt 20 kr; disz példány 2 frt 20 kr. A kötet január végén jelenik meg.